

ՀԱՆԴԻՍ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱԲԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆ

ԿԱՂԱՆԴՁԷՔ

ԾԱՂԿԱՔԱՂ ԱՌԱԿՔ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԱՌԱԿՔ ԵՒ ԱՌԱԿԱՌՕՒՔ

Մեկ ինչ գրուածք մարդ կարգաւ լու միջոց՝ բնական հետաքրքրութիւն մի կը գգայ հեղինակին կամ գրողին վարքը և բարքը գիտնալու։ Թէպէտ նոյն իսկ գրուածքը կամ հեղինակութիւնը՝ յայտնի և լաւագոյն հայելի են գրողին վարուց և բարուց, դի նոյա խելքին չափը և սրտին զգացմունքը սնդ ապուստ կը տեսնուի, մանաւանդ երբ գիրքը բարոյական և իմաստասիրական նիւթերու վրայ լինի։

Մեր այս Երկրորդ – Կաղանգչէք գիրքը կարդացողաց այդ օրինաւ որ հետաքրքրութիւնը լիցնելու մտքով, համառօտ կերպով պիտի խօսինք հոս նախ՝ երկու Հին առաւելախօսներուն վրայ, որք են Կզովպոս և Փեղրոս, և ապա մեզի մերձաւոր դարերու երկու անուանի առակագիր հեղինակներու վրայ, այսինքն Լուֆոնթէնի և Վալիուվի։ ցուցնելով միանշանակն նոցա մեծ հանճարը և գեղեցիկ նպատակը։

Մարդկութեան համար օգտակար կը լինի հեղինակաց վարուցը րնթերցմունքը, դի նախապէս րմբռնելով առակախօսներուն մեծ մտածութիւնը, այն է անփորձ հասակը կրթելն գէպ 'ի լաւն և 'ի բարին, 'ի չարէն և 'ի միութեանց զգուշացնելով, համոզ-

ՊԲԱՅ Ա.

մամբ իմն մտաց րնթեւոնուն այն գրսէն խաղաղի կարծուած զուարճալի տողերը՝ որոց մէջ ծածկուած կայ զանծ իմաստութեան, որք ամէն հասակի և կենաց ամէն պարագայից մէջ պիտանի և օգտաւէտ դասեր կրնան լինել։

Ա. Հին առակախօսք։ Կզովպոս Փոխւգացին, որ յունարէն գրած է, և Փեղրոս Թրակացին, որ լատին լեզուով, յառաջ են ժամանակաւ րան դթուական Փրիչին. առաջինն իբր Տոմարի, իսկ երկրորդն՝ Յոմարի։ Կրկուքն ևս գերութեան մէջ մեծացած, և այն ծանր լուծը՝ որ այժմեան դաւադաւտ մարդկութեան անտանելի կ'ենրեայ, նորա երկար ժամանակ կրած են իրենց վրայ. ճանշնալով իրենց ուղեւորի գիրքը և համբերելով րազմապատիկ անիրաւ զրկանաց և արհամարհանաց. մանաւանդ Կզովպոս՝ իւր այլանդակ տեսքովը, և ծանրաբաւ և կրկաց լիզալին համար, ինչպէս նորա առաւելախօսուն վարքին մէջ կը կարգանք. զոր խնդրողը՝ կը գտնեն Կզովպոսի առակաց հայ թարգմանութեան ճակատը։

Սակայն պէտք է գիտիլ որ գերութեան չէ կարողացել նկուն առնել կամ րնկնել այդ ազատամիտ մարդկանց, Եզովպոսի

և Փեղորոսի՝ ոգին և միտքը. նորա մէկ կողմանէ բողոքելով և միւս կողմանէ աւրիական համբերութեամբ պատերազմած են այն անարգ լուծին զէմ, և հասած են նպատակին՝ թօթափելով զայն իրենց ուսէն։ Այլ սրտերնուն մէջ զեռ երկար ժաւանակ մնացած է գերութեան զէմ ունեցած ատելութիւննին և մինչև ցվախճան վառ պահած են զէպ առ գերեկիցս կարեկից ոգի։

Մեզ այնպէս կ'երեւի որ սոքա չկարենալով համարձակ քարոզիկ ազատութեան վայելչութիւնը բանաւոր մարդու համար, (քանզի և ով էր այն ժամանակներ նոցա մտիկ ընդդէմ, առակաց կամ այլաբանութեանց միջոցով աշխատած են, նորա՝ ցուցնելու անգութ և բռնաւոր գերեզմարաց անարգար բարքը և վարքը՝ գէպ 'ի ժողովրդեան ընկճեալ մասը, այսինքն գերիները. և երկրորդ՝ խրատելով յետինները հեռու փախչիլ բռնատրններէն, եթէ կարելի է, ապա թէ ոչ խելք և ճարտարութիւն բանեցընել, և ուր որ ոյժ չի բաւեր՝ հնարագիտութիւնը ձեռք առնուլ։ Այդ պատրուակա ժողովրդեան բռնաբար իշխող մասը՝ առիւծներու, գայլերու և արջերու մորթու ներքև կրներկայացընեն, և անխնայ կը ձողեն և կը խայտառակեն, իսկ հարստահարելոց վրայ, իբրև գառնիւրու, ազատիներու և այլ անգոր կենդանեաց և բուսոց, կ'արգահատին և կը գորովին։

Մեր մտաց յոյժ համաձայն կը գտնուիք Փեղորոսի Ք. գրոց առ Էւսթիքոս գրած նախերգանայ քանի մի տողը...

« Հակերճ այժմիկ ասացի՝ առ ինչ հնարեալ առասպելք՝
« Զի ստերիկութիւն հրապարակ յիշէր սակ զոր կամէր,
« Զառակս ըզկիրս իւր յայտնեաց.

« Առ 'ի մերժել կենդեց խաղողս ըզբարտս... »

Այն յայտնի կ'երեւի այս միտքը Եզովպոսի առակաց մէջ. նա ամենապարզ ուճով, իբրև եզեղութիւն կը պատմէ իւր առակները. մի միայն նպատակն է ռամկին գիւրահասկնալի լինելը. մատենագրական վայելչութիւնը՝ նորա համար երկրորդական խնդիր է։

Իւր պարզ լեզուով և սուր մտքով հասած է իւր նպատակին Եզովպոս. ինչպէս ռամկին նոյնպէս և ժամանակին իմաստասէրք, 'ի թիւս որոց և նորա տէրը, ըստ ու-

մանց Սամուոցին Յաղմոն, կամ ըստ այլոց Քաանթոս փիլիսոփայն, լաւ հասկընալով նորա առակաց միտքը, մանաւանդ գրողին մեծ ոգին, յակամայ կամս կը վերցընեն նորա վրայէն գերութեան լուծը։

Առաստուկս կ'վարձատրեն նորա իմաստութիւնը կրեսոս թագաւոր և այլ մեծամեծ իշխաններ, կը ճոխանայ կը հարստանայ Եզովպոս. սակայն ինչպէս վայել է ճամբարիտ փիլիսոփայի, միշտ անայլայլակ կը մնայ ինչպէս ձախող բաղդին հարուածնեւրուն տակ, յընկճեալ վիճակին գերութեան, նոյնպէս ևս 'ի յաջողութեան։ Արդարակրթով մտք և սուր լիզուով, պէտք եղած միջոցին կը բարձրացընէ իւր ծայրը, պարտադրելով զանիրաւութիւնը. որոց 'ի վարձ կ'ընդունի զմահ արգարող՝ անիրաւ Կելիպոլոցովէ գահալիէ լինելով։ Այլ իրկինք վրէժխնդիր արգարոյն մահուան, չսրահար ժանտախտով սատակամահ կ'ընեն նորա թշնամիքը։

Գիտողութեան արժանի է առակախօսիցս կենսագրութեան մէջ այս, զի ինչպէս Եզովպոս նոյն և Փեղորոս, և այլ նոր հեղինակք առակաց, գեռ ևս 'ի կենդանութեան՝ իմանալի եղած են հասարակաց, և առատ վայելած են իրենց իմաստութեան վարձը. մինչդեռ այլ շատր 'ի մատենագրաց, աննշան ելք ունեցած են յաշխարհէ. և շատ ժամանակ անցնելէ վերջ ճանչցուած է նոցա յարգը։

Բ. Փեղորոս՝ Եզովպոսի նման կ'ազատի 'ի գերութենէ Աւդոսոս ինքնակալին ձեռք, գեռ ևս 'ի կենդանութեան կը վայելէ, հանգոյն Եզովպոսի, իւր իմաստութեան վարձը. կը հասնի 'ի խոր ծերութիւն. գահալիէ մահուամբ չի մեռիր. բայց սակայն ոչ սակաւ քան զոյն առակախօսը՝ հալածանաց ենթակայ կը լինի, մինչև մահուան վերջն անգամ։

Անշուշտ սորա ևս հալածման պատճառ, իւր արդարակրթով մտաց հետ, սուր և երգիծանող գրիչն եղած է. որով համառօտ, զեղեցիկ և կոկ ոտանաւոր առակաց մէջ պախարակած է հասարակաց պոկասութիւնը և մոլոթիւնը. զորս անշուշտ ժամանակին անիրաւ մարդիկ իրենց վրայ առնրով, կամ այսպէս գրուցներ, իրենց ծածուկ կարծած նենգաւոր բարքը և վարքը՝ բաց և յայտնի կարգալով հեղինա-

կին այլաբանութեանց մէջ, սաստիկ զայնացած են նորա գէմ. 'ի թիւս որոց նշանաւոր թուի լինել Սէանոս ոմն, յորմէ կը խորշի Փեղորս և չուզեր որ իւր գրուածոց զատուոր կամ ամբաստան լինի.

« Թե զատակազ պէ որ էր ինձ, ոչ Սէան... » :

Ինքը զինքը ամբաստի կ'առնէ Փեղորս, թէ իւր գիտաւորութենէն զուրս է մէկին միտին արտաւոյն դպչելը, այլ Հասարակաց համար է գրածը 'ի խրատ. և եթէ որ կամ կածելով իւր վրայ առնու, այն՝ խղճին տառաւոր լինելուն ցոյցն է.

« Իսկ թէ վերպակ որ 'ի կատկած' անձին կայցի առա-

« Որ ինչ բնակց առ Հասարակ 'ի խրատ, և լցեալ

« Ընկելով մըտացն անմշտաբար մերկացի » :

Առականութիւն վախճանն և նպատակն է, կը գրէ նա, մուլտիկանց գէմ կուռիլ և զմարդիկ ժրաժան և խելքը գործելու յորդորել.

« Եւ զիս այլ առականութիւն խնդրեցեք.

« Բայց զուզողութիւն մուլտիկանց մահացուաց.

« Եւ ըզբաժնան ճարտարութիւն հրահանգել » :

Այդ վեմ նպատակը միշտ իւր առաջը ունենալով Փեղորս՝ աշխատած է մեծապէս անոր հասնելու միջոցը և ճանապարհը գտնելու. այն է՝ իւր պարզ և կարճառօտ առակաց այնպիսի՝ վայելչութիւն և շնորհք, միանգամայն չափով տողերուն այնպիսի՝ դաշնակութիւն տալ, որ առ հասարակ ամենեցուն ախորժելի և ընդունելի լի լինին.

Մինչև ցայսօր լատին լեզուին ընտիր հեղինակաց կարգէն համարուած է Փեղորս, և նորա առակաց գիրքը՝ Նիկերոնի և Վիրգիլեայ հաւասար, օրինակ են հին հռովմայեցի բարբառոյն վսեմութեան. Յաջողելով յայսմ մասին ևս՝ կը գրէ.

« Զի վայելուէ, օրինաւոր են ինձ փառք. —

Եւ այլուր.

« Ըզգայութեան ինձ տնելալ է յոյժ տանել դեռուստին » :

Փեղորս իւր փորրիկ առակաց գրքով, միանգամայն երեք նպատակի և վախճանի ծառայած և հասած է. առաջին՝ պարստելու և խայտառակելու անմիտ և գոռոզ մարդկան մուլտիկանքը, երկրորդ՝ խրատելու և կրթելու զանիորժ հասակը, երրորդ՝ ստանալ ընտիր մատենագրի փառք.

Անշուշտ Փեղորս մտքէն անգամ անցու-

ցած չէր այն չորրորդ փառքը՝ զոր ստացաւ մահուանէն ժԸ դար անցնելէն վերջը, թարգմանութեամբ իւր առակաց 'ի բարբառ Հայոց Մեծաց 'ի ձեռն Տեառն Եւ դուարդայ արքայականպատի, որք համապատիւ հեղինակին, օրինակը կրնան լինել պարզ և ընտիր մատենագրութեան և շաբաղորդութեան մեր 'ի արնեաց լեզուին. Այլ մեր դառնանք մեղի մերձաւոր առակախօսից վրայ խօսելու :

Պ. Նա՝ որ պիտի հռչակուէր աշխարհիս մէջ միաժիտ մարդ (le bon homme) անունով — Յովհան Նաֆոթէն — ծնու 1624/ին յուլիոյ 2, Գալիլոյ Շամբայն գաւառին, Շաթթ-Թիկիի փորրիկ քաղաքին մէջ, Հօրը անունը կարտուր էր, և նոյն տեղ անտառապետի պաշտօն կը վարէր :

Փորրիկ Նաֆոթէնը՝ տղայ ժամանակէն սիրելի կերպ մի ունէր. այլ բարբով բոլորովին անհոգ էր : Անշուշտ կերպով աւարտեց ուսման ընթացքը, չտալով բնաւ նըշոյլ մի տպագայ հանճարոյն, Հասու բան տարուան՝ անտարբեր յայլոց. նոյն միջոցին կարդալով քանի մի հոգեւոր գրեանք, փափագ ունեցաւ հոգեւորական կենտոց ինքզինքը նուիրելու. մտաւ գալովաձեք մի, այլ տարին չբոլորած՝ ձգելով դպրաց տաճարը, դատարկութեան և նորա ոչ գովելի գրօտնաց հետեւեցաւ. Որպէս զի այն անպտուղ և վնասակար կեանքէն հեռացնեն զպատանին, ծնողքը կը կարգեն զնա, և հայրը՝ որդւոյն կը յանձնէ իւր պաշտօնը, Եթէ ժրապոխ ոմն լինէր Յովհաննու կինը, և սկզբան անդ լաւ ուղեկցութիւն ունենար տարտամ էրկանը վրայ, անշուշտ նոցա ընտանեկան կիւնքը յապագային բոլորովին տարբեր ձև կ'առնոյր, և մեծ առականութեւ կարօտ չէր լինել օտարաց անեւրոս մէջ խաղալ անկիւն մի փնտռելու, ուր գրէ իւր անհեմառ ասակները, և փարիզացի տիկնանց խնամոց ապաւինելու :

Մարիամ՝ Հիբիթար, այս էր Յովհան Նաֆոթիկին կնոջ անունը, փորձանակ ժրաջան տնտեսութեան, նորելուկ վէպեր կարդալով ժամովաճառ կը լինէր. նոյն միջոցներ Յովհան, անուամբ միայն տնտեսապետ, մեծամեծ ծառայ ներքին ժուռ կու վար, և կարգիկ արտօններուն վրայ, կարկաղեղ հեղբոր անոյշ քուն կը քաշէր. քնէն վերջը այլ երկար միջոց միջատներու,

մըքիւններու և այլ մանրամունք ճճեաց
բարբը և արարմունքը զննելով կ'անցրնէր :
Բնական կազմով և ընտրութեամբ
արտաքին աշխատութեանց միւտ անկա-
րող, լաւ ևս ծոյլ եղած է Լաֆոնթէն : Այդ
միջոց ժամանակին, ինչպէս ինքը առանց
քաշուելու կը գրուցէ, հօրմէն մնացեալ
փոքրիկ գրամագլուխը հանգեթծ շահովը
կ'ուտէ և կը մսխէ. և ժամանակը կ'անցը-
նէ՝ ձեռքը անցած քանի մի բանաստեղծնե-
րու և իմաստասիրաց գրքերը կարգալով,
'ի թիւս այլոց Պլատոնի և Պլուտարքոսի,
հարկաւ գալլիքիւն լեզուով, զի Լաֆոնթէն
յանձնառու չէ եղած յունարէն սորվելու,
այդ իմաստասիրաց բնագիրները կարգա-
լու համար :

Պէտք է ենթադրել որ Լաֆոնթէն այդ
ընթերցմանց միջոց միայն կարդալով ան-
ցած չէ, ինչպէս սովորական մարդիկ կ'առ-
նեն, այլ կարգացածը սեփականած է իրեն
և մարած. սակայն ինքը չի փութար իւր
բնածին հանճարոյն ցոյցէրը տալու. զանա-
զան առիթներու մէջ փոքրիկ բանաստեղ-
ծութիւններ գրելով կը շատանայ :

Երեսուն և երեք տարեկան հասակին՝ կը
գրէ մի կատակերգութիւն, որ հեռուէն
կու տայ նշոյններ իր հանճարոյն. կոկիկ ոճն
և ճարտար դարձուածք լեզուին՝ կը գրա-
ւեն միտք գիտնոց արուեստին զարու-
թեան : Սորա հանճարոյն յարկողաց առա-
ջինը կը լինի Ֆուքէ իշխանը, որոյ փոխա-
գործ Լաֆոնթէն իշխանիս տարարացողու-
թեամբ պաշտօնագործի լինելը այնպիսի
տողելով երգած է, որք մշտակայ զարդք
են փրսնի մատենագրութեան և ցոյց՝ մեծ
հանճարոյ գրողին և փափուկ զգացմանց
սրտին :

Երկար ժամանակ չի կրնար մնալ Լաֆոն-
թէն 'ի Շաթօ-Թիերի. զառակ մի ունենա-
լէն յետոյ՝ կը թողու իւր ծննդեան տեղին,
հանդերձ կողակցով և զառակաւ, 'ի Բա-
րիզ կ'անցրնէ մնացեալ կենաց մեծագոյն
մասը : Փոսի մ'անգամ ետէն կ'երթայ
կինը. 'ի տուն գարձընելու ցնորամիտ Լա-
ֆոնթէնը, այլ զո՛ր տեղ : Մեծանունն Ռա-
սին կ'աշխատի հաշտեցնելու բաժանեալ
ամուսինքը, յորմէ ստիպեալ Լաֆոնթէն
կը վերադառնայ 'ի Շաթօ-Թիերի, և եր-
կու օրէն վերջ գործեալ 'ի Բարիզ կու
գայ : Երբ կը հարցընեն բարեկամները թէ

« Ինչպէս, հաշտուեցա՞ր կնոջդ հետ » . կը
պատասխանէ թէ « Տունը չէր » : — Կը
դարմանան այս միամիտ պատասխանին
վրայ առակախօսիս կենսագիրք. այլ դոր-
ձին ընթացքէն այնպէս կ'երևի, որ կան-
խաւ ինքը Լաֆոնթէն կուտ մի խնտացել
է՝ տալու պատասխանին վրայ : Տարիներ
կ'անցնի, Լաֆոնթէնի որդին կը մեծնայ .
անգամ մի կը հանդիպին իրորու ընկերու-
թեան մէջ, երբ կը հարցընեն Յովհաննու
թէ « Ինչպէս կը գտնայ այն պատանին »,
կը պատասխանէ . — « Շատ շնորհալի կերպ
ունի » :

Լաֆոնթէնի իբրև տիպար բնութեան
տրուած է միամիտ ածականը, զի նա ինք-
զինքը յաճախ ցուցած է իբրև ցնորամիտ
ոմն և զիրաւհաւան, մանաւանդ իրեն ան-
ախորժ և տաղտկալի ընկերութեանց մէջ,
որպէս զի այդ արտօնութեամբ համարձակ
կարենայ զբաղիլ մօտք՝ իւր սիրելի կենդա-
նեաց և միջատից վրայ : Արովհետև միւս
կողմանէ, համարձակ մուտք և ելք ունե-
ցած է Բարիզու իշխանաւորաց տնիւրը և
յաճախ ժամանակ անցուցած է գարուն ա-
կանաւոր մատենագրաց հետ, հաւանու-
կան է կարծիքը որ զուարթ և շէն բնուե-
րութիւն և խօսակցութիւն ունեցած է,
մտքին և ախորժակին յարմար անձանց
մօտ գտնուած ժամանակ :

Անգամ մը զինքը ճաշի կը հրաւիրեն,
իշխանաւոր մարդու մը տուն, որպէս զի
զուարթ խօսակցութեամբ շնեցնէ հիւրե-
րը : Լաֆոնթէն լաւ մի ուտել և խմելէն
վերջը, առանց բիրանք բանալու կը մեկնի
կ'երթայ. անշուշտ պատճել ուզելով զկոչ-
նատէրը, որ զինքը իբրև զբօսեցուցիչ և
ոչ իբրև պատուաւոր հիւր հրաւիրած է :

Ի Բարիզ 22 տարի Սապլիէն իշխանու-
հայն տունը բնակած է Լաֆոնթէն, իբրև
տան մարդ. ուր և գրած է առակաց մե-
ծագոյն մասը. նորա մեծ հանճարը ճանչցող
և յարգող տիկինն, իբրև տղայոյ՝ հոգ և
խնամք տարած է ծերացեալ առակախօ-
սին վրայ : Մնացեալ երկու վերջին տարի-
ները անցուցած է Պ. Հերվարի պալատան
մէջ, աւելի եկեղեցիների յաճախելով, գի-
տութեան և անգիտութեան մեղքերը ա-
պաշխարելով, և ազատ միջոցները Սաղ-
մոսք Կաթի և լատին եկեղեցւոյ շարակա-
նը *Dies iræ* « Յայնմ աւուր անհղին » 'ի

փռանկ լեզու չափով թարգմանելով, Նոյն միջոցին ֆենելոն մեծ վարդապետին հետ Պուրկոյնի դքսին ժառանգին դատախարակութեան պարասելով, գրաւած է վարդապետին համակրութիւնը. որ և իրեն վերջի օրերուն մեծ միխթարութիւն և թեթիկունք եղած է. Կարելի է գրուցել հանճարեղ և անճամբ լաֆոնթենի համար թէ

« Խաղաղութեամբ անցող իրեն աստեանակաւ .
« Պայծառ տեսք յաջորդեց ժամն երեկոցեան » :

Քանի մի ամիս հիւանդանալով, պատշապարեալ սրբազան խորհուրդներով, կը փակէ աչքերը Յովհանն լաֆոնթէն, լի կրօնասիր միխթարութեամբ, (1655) ինտրուարի 15ին. անմահ անուն թողնով ապագայից իւր Առակաց գրքով, 'ի հասակի 74 ամաց. ճիշդ նոյն հասակին մէջ մեռած է և փեղրոս լատին առակախօսն :

Յաւալի աչքով նայեցաւ դիանիացեալ բարեկամին (լաֆոնթենի) վրայ մեծն Ռասին, և ֆենելոն 'ի դամբանականին թարգման հանդիսացաւ զարմանաց ժամանակին գրագէտ մարդկան 'ի վերայ գեղեցիկ հանճարու առակախօսիս. Թարգմանելով դեննը հոս ֆենելոնի քանի մի խօսքերը, որք առաւել գոհացուցիչ գովեստ են լաֆոնթենի հանճարոյն, քան այլոց երկայն բարակ ճառերը. « Կարգացէք զլաֆոնթէն և ասացէք. Կարողացաւ արգեօք Անակրէոն առաւել զուարճախօս և « վայելչաբան լինել քան զիս . կամ Ռասին իւր իմաստամիտութեան և բա- « յոյակներին տուաւ արգեօք աւելի գա- « նազանեալ զարդ մտաց յանկուցիչ . և « կամ Տերենտիոս նկարագրեց արգեօք « աւելի ճշգրտատիպ և բնական ձեռով « մարդկան բարբը. հուսկ ապա Վիրգիլիոս « գերազանցեց արգեօք քան զիս ներգաշ- « նակ և սրտամեծ տողերով. Ոչ բնաւ » : Այսչափ նորա հանճարոյ մասին խօսելով, աւելցրենք նորա բարուց մասին իր մի հին բարեկամին (Մօբրուայի) խօսքերը. — « Իմ յոյժ սիրելի և ամենապատասխարժ « բարեկամս լաֆոնթէն վախճանեցաւ . « Յիսուս տարիէ աւելի է՝ բարեկամացել « էինք միմեանց հետ. շնորհակալ եմ Աստուծոյ՝ որ կարողացայ այն սերտ բարե- « կամութիւնը անընդհատ և առանց ցր- « տանալու պահել մինչև ցիրօր ծերութիւն . Կրնամ գրուցել որ միշտ զինքը

« սիրելի գողտրիկ սիրով, սկզբանէ մին- « չե ցվերջ : Աստուած հոգւոյն հանգիստ « պարգեւէ : Նորա հոգին ամենապարզ և « մաքուր էր, որոյ նմանը չեմ տեսած, ան- « խորդապա ամենակին : Չգիտեմ՝ արդեօք « սուտ խօսք եղած է նորա բերնէն՝ բոլոր « կենացը մէջ » : Փափագելի է որ լաֆոնթենի բարեկամաց իղձը ընդունելի եղած լինին յերկիր. զի սրբոց սրտի՝ խոստացուած է տեսութիւն Անտեսին :

Թէպէտ և լաֆոնթենի առակը մի քան զվի գերազանց են ըստ արուեստին, ըստ գեղեցիկ ոճոյն և կենդանի ու ճարտար լեզուով գրուած լինելով, մասնաւորապէս սիրալի և համապատշաճ նկարագրութեամբ բնութագրուց այլ և այլ կենդանեաց, իւրաքանչիւրին զտա և առանձին. զի նա խորացին և մանր գիտողութեամբ 'ի հանդէս կը հանէ զնոսա, իրենց բարբով և տարազու և դրնթերցողը կը մարձեցնէ

« Ընդարձակ թատեր մը բով
« Հարեւաւոր արտուածով » :

Սակայն գեղեցկագոյն ևս կը համարուին հետեւեալքն. Կաղերն և Եղեցի՝ վնամ պարութեամբ. Երկու Ալիսերի՝ Ուրիսականի փափկութեամբ. Կենդանիք ըմբռնալոյ 'ի ժանտամաւի, որ կենդանի նկարագիր մի է անարգար դատաստանաց մարդկան. Արտոյտի ձագերն և Կարաճառեր, որով ձաղկելով կը խրատէ այլոց ձեռքով գործ տեսնել ուղողները, և Շիւսականե Դանուրի, որ աղղու բողբո մի է ընդդէմ պատեւրազման և նոցա չարաշարհ հետեւանաց. Ջարդացյալն, Ուրիյն և Էլը լետերիկն. որով կը խրատէ յողորդէ մտքով մարդիկը աւելն հովէ չլարժելու, այլ խելք և հաստատուն գործ տեսնելու. և այլ շատեր :

Դ. ՓԻԵՐՈՎ. լաֆոնթենի ծննդեանէն 147 տարի վերջը մեռած է, նորա հոմանուն Յովհանն (Իվան) Ռուսաց մեծանուն առակախօսը, այն է 1768, փետրուարի 2ին, հեռաւոր և 'ի հիւսիսական յաշխարհի, մէկը միւսէն գրեթէ մի և կէս դար վերջը, տարաւ աստուծոյ տակ : Այլ եթէ մէկը լաւ քննէ երկու իմաստասէր առակախօսներուն բարբը և վարբը և ապա մտաց արդիւնքը, ոչ թէ միայն նմանութիւն, այլ ըստ գլխաւոր մատանց նոյնութիւն կը գըտնայ. սակայն իբրեւ ստեղծող հանճարներ ունին իրենց առանձնական յատկութիւնք,

և ըստ պարագայից և հանգամանաց՝ զանազանութիւն ևս կենսագրական մասին։ Սա ևս իւր ազգէն տէ տուչքս մականունը ժառանգած է, որ կը նշանակէ հայրիկ կամ պապուկ, այլ ըստ յարաբերական իմաստին՝ միամիտ մակդիրէն շատ հեռու չի մնար։

Սպայի որդի է Յովհան Քոխլով, ծնած Մոսկուայի մէջ. և որովհետեւ նորա հօրը անկարելի եղած է իւր պաշտօնովը՝ հաստատ տեղ մի մնալը, այն պատճառաւ իւր փոքրիկ որդւոյն և նորա արժանաւոր մօրը հետ 'ի միասին աստանդական պտղատած են 12 տարի. և Թվեւ քաղաքին մէջ մեռնելով՝ այրի թողուցած է զկինը Մարիամ, հանգերձ փոքրիկ ժառանգով. բոլորովին զուրկ 'ի ստացուածոց։

Որդեանէն Մարիամ, իւր միակ զուակին բարօրութիւնը աչաց առջիւր ունենալով, ամենայն աշխատութիւն և զրկանք յանձն առած է, ձեռաց վաստակովը սնուցանելով որդին, և իւր բոլոր դիտութիւնը նորա սորվցնելով, անշուշտ միտքը դրած, — ինչպէս ամէն մայրիւր, — որ իւր որդւոյն նման տղայ բոլոր աշխարհէս մէջ չկայ, Թէ և Քոխլով, հեզ և հանգարտ բարբով, չէ վշտացուցած իւր մայրը, սակայն չէ կրցած ևս փոխարինելու այն ծանր զոհողութեանց, զորս իրեն համար կրած է նա։ Դեռ չծերացած՝ սրտամաշ մեռած է Մարիամ, թողլով որդին 20 տարուան հասակի մէջ. եթէ գեռ ևս խնայէր մահը նորա վշտամբիւր արեւուն, պիտի վայելէր առատապէս կրածներուն փոխարէնը, տեսնելով որդւոյն մեծ փառք և ճոխութիւնը. այլ աւագ, շատ անգամ չին շնորհել երկինք այդ վայելք համբերատար և զաւակասէր մարդ։

Քոխլով Պետրբուրգի մէջ որբանալով 'ի մօրէ, անյարմար մարմնաւոր տշխատութեանց, ինչպէս իւր Փռանդ տիպարը, ժամանակ մի ընթերցանութեան պարագայով, ապա զրեւու ձեռքը կը գտնէ։ Վերջուս գլխաւոր չարժանիքը ազգատութիւնն է, ապրուստի և կեղծ հարկը. մանր չափաբերական գրուածոց և լրագրաց հաստածոց հետ թատերական գրութեանց ևս կը հետևի, և կը ճարէ իրեն չափաւոր ապրուստը. այլ ինչպէս Վաֆոթիկնի՝ նոյնպէս ևս Քոխլովի այդ նախնական գրուածները՝

երկորդական կարգի բաներ են և ոչ արժանաւորք իրեն ապագայ մեծ ունեւան։

Քոխլովի յերիտասարդութեան՝ ամուսնացնող չի գտնուիր. ապա անյաջող ուր մի՞ սրտաբեկ կ'առնէ զնա, սրով խախտ կը հրաժարի այս յուճէն։ Թերևս իրեն ըրողքէն հանդիպել է այն բանը, որպէս զի նման Փռանդաց առակախօսին լծնելէց չլինի, և հեռաւոր տեղեր, օտար տիկնաց հովանաւորութեամբ ապաստանարան չըփնտռէ, իւր գեղեցիկ առակները գրելու. գուցէ Վաֆոթիկնի օրինակն իրեն խրատ եղած լինի։

Դարայս սկզբուն երեք տարիները Սարգիս Կալիցին իշխանին մօտ քարտուղարութեան պաշտօնով և ապա նորա որդւոց գաստիրարակութեան դատաւար է՝ քաջուելով Սարաթովի մօտ՝ իշխանին կալուածը, Կարելի է համարել Քոխլովի հանճարոյ զտրգանալու միջոց 1811—1806, նոյն մօտաւոր կերպով ծանօթանալով կենաց այլ և այլ հանգամանաց և ապա առանձին կարգալով ընտիր հեղինակներ Լեւոնայի լեզուներով։

Թէպէտ և յամր և զանգաղ կը զարգանայ մեծանուն առակախօսը, այլ հաստատուն հիմանց վրայ. այնպէս որ 1806էն ետեւ նորա գրուածները փառք կը բերեն անուան հեղինակին և ուսմասնագրութեան։ Այս միջոցիս կը ծանօթանայ Քոխլով Տիմիթրի (Դեմետրեան) հեղինակին հետ. յետինս ընդ այլ և այլ դրուածոց՝ շարագրած է քանի մի ևս առակներ, որք բնագունիկ եղած են ուղղին։ Յովհանու մտաց մէջ կ'արթննայ փափար մի փորձելու իւր հանճարը, և մեծ խնամքով թարգմանելով Վաֆոթիկնի երկու առակները՝ կապելի և Եղեգն և Փեսարևորի ձայնացուն կը ներկայացընէ Տիմիթրիի. սո իսկոյն ճանչնալով Քոխլովի յարմարութիւնը յայտմ մասին մատենագրութեան, խրախուսիչ կը լինի։ Հեղինակին խօսքերէն բաժաւելաւ լով Քոխլով, իւր գրիչը կը նուիրէ դպրութեան այս ճիւղին, մեծ խնամքով իմաստաւորական և բարոյական խրատաց իմաստները առակայ գերասան-կենդանաց և բուսոց բերանը դնելով, այլ ամէն տողի, բառի և վանկի մասնաւոր հոգ տանելով, արհեստը, վայելալը ներդաշնակը և գեղեցիկ 'ի մի կը ձուլէ. այնպէս որ նա

րա առակները դատ դատ մի ամբողջութիւն կը կազմեն. ոչ մին թերի մնացած չէ վերջը միշտ կատարելութիւններէն. այս ասանայնի վերայ ազգին լեզուն, բարբը և բնաւորութիւնը. նոյն և իրենց բարոյական պէտքը՝ ամբողջած առակաց մի փոքր գրքի մէջ կ'ընծայէ ազգին: Գրագէտը իսկոյն մեծ կ'անկարելութիւն կը ցուցնեն առ հնդինան, ինչպէս կոմսը Սթրոկանով և Օլենին. Կայսրն Ալեքսանդր Պաւլովիչ, նորա փոքր գիրքը իբրև մի մեծ ծառայութիւն ազգին և ռուս գրականութեան համարելով, առատապէս կը վարձատրէ ըզգրողը. Կայսրուհին Մարիամ Թէոդորեան ստէպ ստէպ հրաւիրելով իւր մօտ գրութիւն և նորանոր գրած առակները կարգացնելով գիմացը, սիրով մտիկ կ'ընէ և կը խրախուսէ:

Ինչպէս լաֆոնթէն, նոյնպէս և սա մեծ յարգութիւն ունեցած է առ իւր յարգը ճանչցողները. և որովհետև Քոխլով վերջին տարիները շատ յաճախած է Օլենին իշխանին տունը, գրուցած է անգամ մի առ տարեկանը. — « Եւր հասնի իմ վերջին է ժամս, կու գամ հոս, ձեր ոտքերուն ներքև է մեռնելու »: Իշխանի, ժամանակ անցնելէն յետոյ, երբ կ'իջնայ կաթուածը և կը խանգարէ հեղինակին ձերայցեալ այլ առողջ կազմը, հիւանդագին և մեծաւ գծուաւ բուժեամբ կ'ընէ կ'երթայ առ Էդիսարեթ Օլենին իշխանուհին, և սրտամտիկ խօսքերով կը գրուի. — « Սեւ էի արգէն և որ պիտի գամ ձեր ոտից ներքև մեռնելու. նայեցէք վրաս »: այլ իշխանուհւոյն խնամքը դարձեալ կը կազմուի Քոխլով:

Ռուսաց Պետրբուրգի ակադեմիայն, 1815ին, կը վարձատրէ Քոխլովի աշխատութիւնը ոսկի միտալով, շնորհելով ևս մի նոյնպիսի միտալ Քարամզինի, ազգային ստանի պատմագրին: Քոխլով կ'ապրի 75 տարի, և մեծ համբաւ թողլով ազգին մէջ, կը կնքէ իւր մահացուն: Նորա առակաց գիրքը մինչև ցարգ մեծի և փոքրի սիրելի ընթերցանած մի է, առողջ բարոյականը՝ զուարճալի և ընտիր տաղաչափութեամբ գրուած: Ալեքսի Է գրուցելը, որ մեծահանգէս կը լինի նորա թաղումը:

Չկայ հեղինակ մի, որոյ վրայ այս կամ այն կրիտիկոսը լեզու արած չլինի, յայնմ իսկ է ընտիր հեղինակին յարգը՝ որ յաղ-

թող Հանդիսանայ ընդդէմ սուտ կրիտիկային. սակայն Քոխլով այն հեղինակաց կարգէն է, որոյ համար ո՛վ որ բերան բանայ կամ գրիչը ձեռք առնու, անշուշտ գովասանութեան համար պէտք է լինի: Այլ մեծագոյն գովեստ Քոխլովի իւր առակաց գիրքն է. որոյ հայերէն աշխարհաբառ թարգմանութիւնը Գարրիէլ Ալվազեան եպիսկոպոսի բազմահմուտ հայ թարգմանչին գործ է:

Թէպէտ Քոխլով առաջնորդ առած է իրեն Փռանդ առակաբօսը, այլ չէ շատացած միայն նորա առակները թարգմանելով, շատեր յիշեցնէ հանճարած է, և ըստ պատշաճին և տեղւոյն՝ ազգին պակասութիւնքը ուղղելու. համար ձայնը բարձրացուցած է, և ըստ գրելոյ Գոգոլը ռուս մատենագրին, — « Նորա առակաց գրքին մէջ ազգին առանց մենայն կարգի մարդկանց համար կա » կարեւոր դասեր կան, սկսեալ 'ի բարձր » աստիճան պաշտօնէից՝ մինչև ցյետին « մշակը »:

Լաֆոնթենէ թարգմանած առակները, ինչպէս Կոպերնի և Լյեդքե, Ման Կ'իւդանկա, Երկու Ալլանիք, և այլն, գաղափարին հաւատարմ գեղեցկութիւն ունին, միայն այն տարբերութեամբ որ առաջին գրողն եղած է ճարտարախօսն Լաֆոնթէն, իսկ երկրորդը՝ վայելչաբան և հիւսիսաբնայն Քոխլով: որով որչափ առաջնոյն գրուածքը իւր ազգին բարոյց համեմատ տեմեմն են գեղեցկութեամբ, նոյնպէս ևս երկրորդինը՝ ռուս ազգին համար ընտիր և վայելուչ են:

Այլ և այլ գէպքերով գրած ինքնահանճար առակաց մէջ յոյժ խորագէտ է Քոխլով, Սրտաշարժ և գողտրիկ է Նշադիկ-Դաշտաց առակը, որ 'ի պատիւ կայսրուհւոյն Մարիամու Թէոդորեան գրած է, հիւանդութեան միջոց տարած խնամքին փոխադարձ, Էլ և Սիսակը գրած է առ քէն վրիժու ընդդէմ իւր առակաց անգարար կրիտիկոսին: Քառասնայն նաւագոր կը խրատէ ժամանակին մեծ պաշտօնաւոր անձինքը, ցուցնելով որ պաշտօնաւորութիւն կամ տեղաւորութիւն անօգուտ են, եթէ չունենան պաշտօնավարը՝ աշխարհք կառավարելու խելքը: Ահառաւորք, ազգուրողոր մի է ընդդէմ ժամանակին անկրօնից, այսպէս և այլ շատերը:

Գիտելու արժանի է այս՝ որ ինչպէս Լա-

Ֆոնթէն, Նոյն և Փախլով՝ նման Հին առա-
կախօսից Եղովպոսի և Փեղորոսի՝ ձագել և
խալտառակել են առ Հասարակ մարդկու-
թեան մոլութիւնքն և պակասութիւնքը .
այլ վերջին Հեղինակներս չեն գրգռած Ի-
րենց գէժ ստահակ մարդկանց մողեզնու-
թիւնը . որով և իրենք՝ գերծ ՚ի չոր արկա-
ծից, փառօք և պատուով չուել են յաս-
տեաղաց :

Եթէ այս բանիս պատճառ մէկ կողմանէ
նոր Հեղինակաց զգուշաւորութիւնը առ-
նումք, և ՚ի մեծամեծաց ընդունած մեծ
յարգանքը, որով չեն Համարձակած մոլե-
նախանձ մարդիկ պինտվառիկ նոցա գէժ .
միւս կողմանէ անհրաժեշտ է Համարելը, ՚ի
պատեւ մեզի ժամանակակից մարդկու-
թեան, զի բարք և կիրք՝ աւելի կիրթ և չա-
փաւորեալ են այժմ, որով և արդիւնաւո-
րած Հին առակախօսից ջանքը : Այլ մեք
շմուռանամք յիշելու աստանօր, Հանգերծ
մեծաւ պատկառանք, Երկնաւոր Վար-
դապետին բազմազան առակօք խորտելը
զմարդկութիւն . որով բիրտ և անուպալ
բարք կրթութիւլ, այժմ ամէն շիտակ խօ-
սողը՝ գահավէժ չեն գլորել :

Ե . Հայերէն թարգմանելով վերոյի-
շեալ Հեղինակաց գեղեցիկ առակներէն ու-
մանք, և յայլոց ևս քաղելով, մեք երկու
զլիւաւոր նպատակ ունիմք . առաջինը՝ աշ-
խարհիս վրայ խելօք վարուելու բարոյա-
կան սկզբունքը ապաւորել մանուկ Հասա-
կի, Հայ փափուկ սրտերու մէջ . երկրորդ՝
մեր աշխարհաբառ իսկ լեզուն սիրելի ըն-
ծայել նոցա : Այս երկու նպատակնէ վերջ
երրորդի ևս ծառայելով, կադակցիք առա-
կաց երկու պրակաց ևս վերջէրը, իբրեւ
երրորդ մասն և օրինակ աւելցուցած եմք
պարզ գրաբառ առակներ . որպէս զի աշ-
խարհաբառին մէջ քաջապատճ աշակերտք
մեր գրոց գեղեցիկ լեզուին ևս ճաշակը առ-
նուն : Քանզի բոլորովին անհամաձայն եմք
անոնց, որք մեր գրաբարքը մեռեալ լեզու
կը Համարին, և այնոր ուսողութիւնը՝ ան-
պէտ ժամավաճառութիւն : Համարուած
եմք, որ առանց գրաբառի աշխարհիկ լե-
զուն չէ կարելի ուսումնասիրել . և թէ մեր
նախնեաց վսեմ լեզուն՝ միշտ ուսումնասի-
րելու առարկայ պէճք է լինի Հայ գրագի-
տաց Համար, քանի որ Հայ եկեղեցեաց մէջ
կը Հնչեն այն լեզուով գրուած փառաւոր

ժամասացութիւնք և մեծամայելուչ շարա-
կանք :

Զ . Կարելի է ունոյց մտաց մէջ խնդիր
մի յօդի, թէ ինչո՞ւ արգեօք արդէն Հայե-
րէն թարգմանուած և տպուած առակնե-
րէն ոմանք՝ այս գրոցս մէջ ևս տեղիք ու-
նեցած են այլ թարգմանութեամբ կամ
նոր ձեւով : Այդ խնդրոյ անհրաժեշտ է մեզ
տալ պատասխան . մի այնու՝ զի մի Հա-
նոյն ձայնին Փեղորոսի՝ յայլոց կողպատալ
փետրովք զարդասիրել թուիմք . և եր-
կրորդ՝ ցուցնելու Համար թէ օրինաւոր
վարձանաւ եղած են այն թարգմանու-
թիւնք և ոչ անվախճան խորհրդով : Նախ
և առաջ այլոց ո՛ր և իցէ պրուած առակ
կամ նուագ, արձակ կամ չափեալ առնու-
լը և այլում անուամբ հրատարակելը ,
յայտնի գողութիւն և գործ մեղադրանաց
կը Համարիմք . այդ պատճառի խորշած եմք
յայլոց թարգմանեալ առակք այս երկու
ևս կադակցիք Առակաց մէջ մոյցնելու , շա-
տանալով Բարդուխայիւն մէջ . երբեք երբեք
հրատարակեալ և գեռ ևս անտիպ մեր Հա-
ւաքած առակները ՚ի մի ամփոփիւլ : Եթէ
երբեք ուրեք Հանգիպին այս առակաց մէջ,
ազգային այլ ընտիր Հեղինակաց բացա-
տրութիւնք, դարձուածք և տողք անգամ,
միք այն ոչ յափշտակութիւն կը Համա-
րիմք, այլ գեղեցկին և լաւագունին հետեռ
դութիւն, ընծայելով փառքը միշտ առաջին
Հոնճարողին : Ահա յոյժ տխրօթելի պիտի
լինի, եթէ ո՛ր և իցէ բացատրութիւն կամ
տող ներկայ առակներէս, մուտ գտնէ յայ-
լում՝ գրուածի :

Երկրորդ՝ այնպէս կը Համարիմք որ օտա-
րագրի Հեղինակաց որ գրուածքն որ լինի,
ազատ է ամէն որ երկրորդ և երրորդ ան-
գամ թարգմանելու , եթէ ունի այդ գոր-
ծոյն տխրօթակ կամ առանձին նպատակ
մի : Որովհետեւ առակացս առաջին գիրքը
կամ պրակը եղաւ ընդունելի ազգիս, այն
պատճառաւ այս երկրորդ գրքին մէջ, ըն-
տիր առակացս առժամանակեայ ամբողջու-
թիւն մի տալու գիտամար, արդէն յայլոց
թարգմանուած առակներէն գեղեցիկները
վերստին թարգմանելով և լեզուին և բա-
ցատրութեանց միակերպ ոճ մի տալով, ա-
ւելցուցնիք այս պրակիս մէջ . խորշելով
ըստ կարելոյն՝ ոչ միայն յատարադրի լա-
ւերէ, այլ և բացատրութիւններէ և դար-

ձուածքներէ. որով համարձակիմք զրու-
ցելու՝ որ այս գրքիս մէջ ամփոփուածը ինչ-
պէս հայ բառերով, նոյնպէս ևս հայ բա-
ցատրութեամբ գրուած են, և ոչ սարկա-
բար մտրացածոյ յօտարաց գարձուածովք
կազմեալ:

Մեղադրութեան, կարծեմ, արժանի կը
լինէինք, եթէ յօտարաց հանճարուած ըն-
տիր առականիբր, այս գրքէս 'ի գուրս մեր-
ժէինք, մի անգամ՝ թարգմանուած են զրու-
ցելով:

Այս ևս կը յաւելուամք՝ որ յայտոյ թարգ-
մանուած կամ գրուած առականիբր, մանա-
ւանդ ընտիր գրչաց, և ոչ միով մասամբ
նուաաստ կը համարիմք. զի մեր մատենա-

գրութիւնը յայտմ մասին վայելչական է և
ծաղկած, որոյ ձգիչ զօրութիւնը պատճառ
եղած է մեզ, այս պրականիս հաւաքելու:
Պատշաճաւոր է Փեղրոսի Գ զրոյց երկու
տողը մէջ բերելու, որք յաւելալ խնդրոյս
յարմարաւոր պատասխանի կրնան հա-
մարուիլ.

« Քանզի ուրոյն իւրաքանչիւր ումք խորհուրդ են 'ի բնէ
« Եւ ինքնուրոյն նըկարելոյ զայն երանգ »:

Եթէ այս փորձիկ գրքոյկն ևս նախընթա-
ցին բազմին հանդիպելով ընդունելի լինի
ազգիս, իբրորք և վերջին պրական ևս հա-
ւաքելու յօժարութեամբ կ'աշխատիմք. « Ե-
թէ Տէր կամեսցի »:

Հ. ՔԵՐՈՎԷԷ Վ. ՔՈՒՇՆԵՐԵԱՆ

ԾԱՂԿԱՔԱՂ ԱՌԱԿՔ

ԱՐՏՈՅՏ, ԶԱԳԵՐՆ ԵՒ ԳԻՒՂԱՊԵՏԸ

Դուն քու ձեռքէդ ինչ որ կու գայ
Աշխատելով 'ի գրութի տար.
Դու ա գրացուծ օգնութիւն չա՛հ
Ուզած ատենըդ չես գտնար:
Տաճիկ առական կը գրուցէ.
« Այլոց ձեռքով օձ բրանէ »:

Արտուտիկներն միշտ կը շինեն
Խրենց բոյներ, ամառ ատեն,
Կանանչ ցորենի
Դաշտերուն միջի:
Հոն ձու կ'ածեն,
Հոն կը թրխսեն:

Այլ ցորեններն դեռ նոր դեղնած,
Թրուչին ձագերն թևաւորած:
Մի թրխսամուր Արտուտիկ
Մինչև չինեց իւր բունիկ,
Տաքուկ դարունն սառլ գրնաց.
Երբ լոյս տեսան նորա ձագեր,
Յարենն արդէն հասունցած էր:
Արդ՝ որպէս դի չըլլայ յանկարծ,
Յարեն հնծող մըլականերուն
Մասաղ լինին մանգաղներուն,
Մարիկ Արտոյտ ամեն առտու,
Երբոր կ'երթար հունա ժողովուր,

Պատուէր կու տար ձագուկներուն
Որ՝ միշտ կենան պատրաստ՝ արթուն.
Թէ՛ Գեղապետն, թէ՛ իւր որդին
Հունձքի մասի ինչ որ խօսին՝
Պատմեն տեղովը 'ի գարձին:
Այսպէս, օր մի, ժամը տասին,
— Մարիկ Արտոյտը բունը չէր. —
Ի դաշտ ի՛նչ ցորենին տէր.
Որդւոյն ասաց. — « Այս ցորեններ
« Բոլորովին են հասունցեր.
« Պէտք է չուտով հընձելու:
« Ուստի այս օր զընա՛ դու.
« Բարեկամաց իմացու,
« Որ գան ամէնք վաղ առտու
« Խրենց մանգաղով
« Գերանդիներով:
« Որ մի սառլ ժողովնք իրթայ,
« Ըստպետու ատեն չըլլայ »:
Խրիկուան դէմ՝ դարձաւ մարիկ.
Չագերն վեր վար ճիւղի ճիւղի,
Մէկը կ'աւէ, — « Վաղը պի՛ գան
« Կանուխ, կանուխ առաւօտեան »:
Միւսն այն դէն — « Կորանք, Մարիկ,
« Պիտի արին մեր սուն բունիկ ».
Երբորդ մի թէ — « Մե՛ղք, մե՛ղք, ինչու